

Dariusz Mazurkiewicz

Uniwersytet Szczeciński, Szczecin | Instytut Nauk Teologicznych
ORCID: 0000-0002-3779-5025, e-mail: dariusz.mazurkiewicz@usz.edu.pl

ANALIZA ZNOWELIZOWANEGO LISTU APOSTOLSKIEGO PAPIEŻA FRANCISZKA *VOS ESTIS LUX MUNDI*

Streszczenie

Od ponad dwudziestu lat prawodawca kościelny za pomocą ustawodawstwa powszechnego wzmacnia ochronę małoletnich i osób bezradnych przed przestępstwami seksualnymi ze strony duchownych i osób konsekrowanych. Czyni to zarówno za pomocą norm materialnych penalizujących czyny *contra sextum*, jak i przepisów formalnych mających na celu osądzenie sprawców tego typu czynów przestępczych. Dokonana 25 marca 2023 roku przez papieża Franciszka nowelizacja ustawy *Vos estis lux mundi* czyni ochronę małoletnich jeszcze bardziej skuteczną, ponieważ nie tylko definiuje przestępstwa seksualne wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych, ale przede wszystkim penalizuje czyny polegające na działaniach lub zaniechaniach mających na celu zakłócanie lub uniknięcie dochodzeń cywilnych lub kanonicznych, administracyjnych lub karnych prowadzonych wobec duchownych lub członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostolskiego oraz moderatorów międzynarodowych stowarzyszeń wiernych uznanych lub erygowanych przez Stolicę Apostolską. Tego typu czynów przestępczych mogą dopuścić się szeroko rozumiani przełożeni kościoła, stojący zarówno na czele Kościołów partykularnych, jak i instytutów oraz stowarzyszeń należących do różnorodnych form życia konsekrowanego.

W znowelizowanej ustawie wprowadzone zostały przepisy zwiększające transparentność i ekonomię procesową. Dodatkowy akcent został położony na ochronę osób poszkodowanych, z jednoczesnym zapewnieniem ochrony dobrego imienia oskarżonego, który aż do zakończenia postępowania korzysta z domniemania niewinności. W zakresie prawa materialnego nastąpiło większe ujednoczenie norm zawartych w ustawie z innymi aktami prawnymi. Znowelizowana *Vos estis lux mundi* jest kolejnym aktem prawodawcy kościelnego służącym ochronie małoletnich i osób niemogących w pełni decydować o swoich czynach przed przestępstwami

seksualnymi. Wydaje się przy tym, że obecne ustawodawstwo w tej materii wciąż wymaga ujednolicenia i uproszczenia, co pozwoli na skuteczniejsze stosowanie prawa.

Słowa kluczowe: konstytucja apostolska *Vos estis lux mundi*, ochrona małoletnich, przestępstwa seksualne, kanoniczne prawo karne, odpowiedzialność karna przełożonych kościelnych

Abstract

ANALYSIS OF THE AMENDED APOSTOLIC LETTER OF POPE FRANCIS *VOS ESTIS LUX MUNDI*

For over twenty years, the church legislator has been strengthening the protection of minors and helpless people against sexual crimes committed by clergy and consecrated persons through general legislation. It does this both by means of substantive norms penalizing *contra sextum* acts, as well as formal regulations aimed at judging the perpetrators of this type of criminal acts. The amendment to the *Vos estis lux mundi* act made by Pope Francis on March 25, 2023, makes the protection of minors even more effective because it not only defines sexual offenses against minors and persons equivalent to them, but above all penalizes acts consisting of actions or omissions aimed at to interfere with or avoid civil or canonical, administrative or criminal investigations conducted against clergy or members of institutes of consecrated life, societies of apostolic life and moderators of international associations of the faithful recognized or erected by the Holy See. This type of criminal acts may be committed by broadly understood church superiors, who are at the head of both particular Churches and institutes and associations belonging to various forms of consecrated life.

The amended Act introduced provisions increasing transparency and procedural economy. Additional emphasis was placed on the protection of injured persons, while ensuring the protection of the good name of the accused, who enjoys the presumption of innocence until the end of the proceedings. However, in the field of substantive law, there has been greater unification of the norms contained in the Act with other legal acts. The amended *Vos estis lux mundi* is another act of the church legislator intended to protect minors and people who cannot fully decide on their own actions against sexual crimes. It seems that the current legislation in this matter still requires unification and simplification, which will allow for more effective application of the law.

Keywords: apostolic constitution *Vos estis lux mundi*, protection of minors, sexual crimes, canonical criminal law, criminal liability of church superiors

Wstęp

Po blisko 4 latach od promulgacji *ad experimentum* listu apostolskiego motu proprio *Vos estis lux mundi*¹ papież Franciszek postanowił dokonać nowelizacji tej ustawy. Stało się to po rozważeniu uwag otrzymanych od konferencji biskupów, o które Biskup Rzymu poprosił w 2021 roku². Proces konsultacyjny trwał kilkanaście miesięcy. W jego rezultacie 25 marca 2023 roku została opublikowana nowelizacja ustawy *Vos estis lux mundi*³, która weszła w życie 30 kwietnia 2023 roku. Jej celem jest wskazanie procedur służących zapobieganiu i zwalczaniu przestępstw seksualnych popełnianych wobec osób małoletnich i zrównanych z nimi w prawie. Normy zawarte w VELM 2° odnoszą się do przełożonych kościelnych, których prawodawca obliguje do stosowania procedur kanonicznych w przypadkach powzięcia wiedzy o możliwym popełnieniu przez podległych im duchownych wyszczególnionych w ustawie przestępstw *contra sextum*. Przepisy VELM 2° nie zastępują kanonów karnych i procesowych *Kodeksu Prawa Kanonicznego*⁴ i *Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*⁵, a jedynie służą ich uzupełnieniu o wskazania dotyczące odpowiedzialności tych, którzy zostali ustanowieni „przez Boga do przewodzenia duszpasterskiego Ludowi chrześcijańskiemu”, i od których wymaga się wysiłku, by uważnie podążali śladami Boskiego Mistrza⁶. Trzeba także zauważyć, że VELM 2°, poza normami proceduralnymi, zawiera również przepisy materialne dotyczące przestępstw *contra sextum*. Z tej racji analiza ustawy będzie dotyczyła zarówno norm materialnych, jak i formalnych. Wskazane zostaną wprowadzone zmiany oraz zostanie dokonana ich ocena w kontekście innych ustaw kościelnych, kodeksowych i pozakodeksowych, które traktują o przestępstwach seksualnych popełnianych wobec małoletnich i innych osób objętych szczególną ochroną przez prawodawcę kościelnego. Wydaje się to szczególnie potrzebne, ponieważ VELM 2° jest chronologicznie najnowszą ustawą traktującą o tego typu przestępstwach⁷.

1 Przepisy konstytucji apostolskiej *Vos estis lux mundi* (dalej VELM 1°) datowane na 9.05.2019 r. weszły w życie 1.06.2019. Promulgowano je w *L'Osservatore Romano* 159, 106 (2019): 10, a następnie opublikowano w *Acta Apostolicae Sedis* (dalej AAS).

2 Pismo okólne abpa Stanisława Gądeckiego (23.11.2021), znak: SEP-D/1.2.4-5.

3 Franciszek, „Konstytucja apostolska «Vos estis lux mundi»” (dalej VELM 2°), dostęp 10.10.2023, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html.

4 „Codex Iuris Canonici, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus”, AAS 75, 2 (1983): 1–317, zaktualizowany przekład na język polski zatwierdzony podczas 391. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski uchwałą nr 19/391/2022 z dnia 14 marca 2022 r., (dalej KPK).

5 „Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus”, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski (Poznań: Pallottinum, 2008), AAS 82 (1990): 1148–1259, (dalej KKKW).

6 VELM 2°, wstęp.

7 Znowelizowana na mocy konstytucji apostolskiej *Pascite gregem Dei* papieża Franciszka księga VI KPK weszła w życie 8.12.2021 r. Z tym samym dniem, na mocy *Rescriptum ex Audientia* z 11.10.2021 r., weszły w życie *Normae sui delicti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede* będące nowelizacją norm Kongregacji Nauki Wiary z 21.05.2010 r. Zobacz: „Normae de delictis de 21.05.2010 Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis”, AAS 102 (2010): 419–434 oraz zmian zawartych w: „Rescript from 17.12.2019 of the Holy Father Francis to introduce some amendments

1. Przepisy materialne w VELM 2°

Pierwsza zmiana zawarta w znowelizowanej ustawie dotyczy podmiotów zdolnych do popełnienia przestępstw *contra sextum*. W dotychczasowych zapisach podmiotami zdolnymi do materialnych przestępstw seksualnych byli duchowni, członkowie instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego (art. 1 §1 VELM 1°). Aktualnie katalog ten został poszerzony o moderatorów międzynarodowych stowarzyszeń wiernych uznanych lub erygowanych przez Stolicę Apostolską (art. 1 §1 VELM 2°). Pomimo użycia tutaj słowa moderatorzy (*i moderatori*) wydaje się, że chodzi tutaj przede wszystkim o tych, którzy stoją na czele stowarzyszeń publicznych, czyli przewodniczących wybranych przez samo stowarzyszenie albo kandydatów prezentowanych i ustanowionych przez kompetentną władzę, albo też mianowanych na mocy własnego prawa (kan. 317 §1 KPK). Wydaje się również, że obejmuje ono zamianowanych w myśl tego samego kanonu przez kompetentną władzę kościelną kapelanów, czyli asystentów kościelnych, oraz wyznaczonych w myśl kan. 318 §1 KPK komisarzy kierujących stowarzyszeniem jedynie tymczasowo.

Podmiotami, o których w art. 1 §1 VELM 2°, są również przewodniczący stowarzyszeń prywatnych, byleby te były uznane przez Stolicę Apostolską. Stowarzyszenia te mają co prawda większy zakres autonomii niż publiczne stowarzyszenia wiernych, ale nie znaczy to, że są wykluczone z podlegania władzy (kan. 305 §1–2 i 323 §1–2 KPK)⁸. W myśl kan. 324 §1 KPK prywatne stowarzyszenie wiernych w wolny sposób wyznacza swojego przewodniczącego, jednak uznanie go przez Stolicę Apostolską czyni go szczególnym w prowadzeniu działalności apostołskiej skierowanej ku dobru wspólnemu i tym samym rodzi symetryczną odpowiedzialność po stronie przewodniczącego stowarzyszenia.

Wskazując na podmioty zdolne, w myśl VELM 2°, do popełnienia przestępstw *contra sextum*, należy dokonać odniesienia do ustawodawstwa kodeksowego. W myśl znowelizowanej księgi VI KPK przestępstw *contra sextum* z małoletnimi mogą dokonać również członkowie instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostołskiego oraz wierni, którzy w Kościele sprawują jakąś godność albo pełnią urząd lub funkcję. Widać więc wyraźnie, że unormowanie kodeksowe jest znacznie szersze i obejmuje wielu wiernych świeckich związanych jakimś urzędem, funkcją lub godnością nie tylko ze strukturą hierarchiczną Kościoła, ale także z jej strukturą organizacyjną w taki sposób, że popełnione

to the «Normae de gravioribus delictis»», dostęp 10.10.2023, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/12/17/191217a.html#>); Jan Paweł II, „List apostołski motu proprio «Sacramentorum sanctitatis tutela»”, AAS 93 (2001): 737–739, (dalej SST). Na podstawie tego listu powstały normy Kongregacji Nauki Wiary. Przywołać należy także „*Vademecum*” w sprawie niektórych warunków proceduralnych dotyczących przypadków wykorzystywania seksualnego małoletnich popełnionych przez duchowieństwa wyd. 2 poprawione autorstwa Dykasterii Nauki Wiary z 5.06.2022 r., które chociaż nie ma charakteru ustawy, to stanowi zbiór przepisów materialnych i formalnych dotyczących wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich, dostęp 10.10.2023, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html.

⁸ Daniel Cenalmor, Jorge Miras, *Prawo kanoniczne* (Warszawa: Wolter Kluwer, 2022), 179.

przez te osoby przestępstwa kojarzą się wizerunkowo z Kościołem katolickim. Brak tego rozszerzenia w VELM 2° wynika stąd, że o ile nadzór przełożonych kościelnych nad wiernymi świeckimi pełniącymi urząd kościelny jest realny, ponieważ to w gestii biskupa diecezjalnego leży nadawanie urzędów kościelnych w jego diecezji, to już w przypadku godności czy funkcji kościelnych ich sprawowanie nie zawsze musi być uzależnione od woli czy nadzoru przełożonych kościelnych, a zatem nie można również przypisywać im odpowiedzialności karnej.

Odnosząc się do zakresu materialnego przestępstw seksualnych wskazanych w VELM 2°, należy przede wszystkim zauważyć, że prawodawca wyróżnia dwa rodzaje tego typu czynów. Pierwszy dotyczy podjęcia czynności seksualnych, natomiast drugi wypełnienia obowiązku zgłoszenia tych czynów do właściwych organów kościelnych i państwowych.

W pierwszej kategorii przestępstw prawodawca wymienia 4 rodzaje czynności przestępczych, co stanowi rozszerzenie w stosunku do VELM 1°. Zostały one zapisane w paragrafie 1 ustawy.

Aktualnie pierwszym wyszczególnionym przestępstwem są czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione z użyciem przemocy lub groźby czy też nadużyciem władzy lub zmuszaniem kogoś do wykonania lub poddania się czynnościom seksualnym (VELM 2° §1 a *)⁹. Sformułowanie tego przestępstwa odpowiada zakresowi normy z VELM 1° (art. 1 §1 a i)¹⁰. Chodzi tu o wszelkie czyny *contra sextum*, które zostały dokonane z zastosowaniem przymusu fizycznego, psychicznego lub poprzez nieprawne wykorzystanie posiadanej władzy. Co należy zauważyć, nie dotyczą one *stricte* osób małoletnich, chociaż ich z tej grupy objętej ochroną nie wykluczają. Przestępstwo to jest również ujęte w KPK (kan. 1395 §3), przy czym, o ile jego kodeksowy zakres materialny czynności przestępczej jest tożsamy z VELM 2°, to w myśl KPK podmiotem zdolnym do jego popełnienia jest jedynie duchowny. Ten rodzaj przestępstw nie jest również zastrzeżony Dykasterii Nauki Wiary, o ile oczywiście nie dotyczy osób małoletnich lub z nimi zrównanych.

Kolejne wymienione w VELM 2° przestępstwo wprost dotyczy ochrony małoletnich i osób z nimi zrównanych. Samo pojęcie małoletniego nie budzi zastrzeżeń, zostało zresztą przez prawodawcę zdefiniowane w §2a jako osoba poniżej 18. roku życia, przy czym zrównano z nią osobę, która trwale jest niezdolna do posługiwania się rozumem (*persona che abitualmente ha un uso imperfetto della ragione*), natomiast definicja bezradnego dorosłego (*un adulto vulnerabile*) budzi wątpliwości. W myśl stwierdzenia zawartego w §2b VELM 2° jest nim: „każda osoba chora, z ułomnościami fizycznymi lub umysłowymi albo pozbawiona wolności osobistej, która faktycznie, nawet sporadycznie, ogranicza jej zdolność rozumienia lub chcenia, czy też w inny sposób przeciwstawienia się agresji”.

9 Dariusz Borek, *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym* (Tarnów: Biblos, 2015), 72–75.

10 Dariusz Mazurkiewicz, „«Normae substantiales» w liście apostolskim papieża Franciszka «Vos estis lux mundi» w świetle wcześniejszego prawodawstwa powszechnego i polskiego prawa partykularnego”, *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 28 (2021): 463.

Pod tym pojęciem w VELM 1° wskazana była osoba bezradna (*una persona vulnerable*) zdefiniowana dokładnie w ten sam sposób. I tak jak przy analizie poprzedniej wersji¹¹, tak i teraz należy zauważyć, że jest to pojęcie niezwykle szerokie. Do jego desygnatów należałoby bowiem zaliczyć również tych, którzy mają ograniczoną zdolność używania rozumu, wyrażania swojej woli, a także niezdolność przeciwstawiania się agresji nawet wtedy, gdy te dysfunkcje mają charakter okazjonalny. Należy przy tym zauważyć także, że pojęcia tego nie zna KPK, bowiem w myśl kan. 1398 §1, 1° objęte ochroną są osoby, które na stałe używają rozumu w ograniczonym zakresie jedynie na sposób stały (*persona quae habitualiter usum imperfectum rationis habet*). Przy czym prawodawca kodeksowy przyrównuje do nich osoby, którym prawo przyznaje ochronę w takim samym zakresie, zatem to właśnie rozwiązanie z VELM 2° może ich dotyczyć. Trzeba jednak wyraźnie zauważyć, że w przypadku przestępstw wobec tych osób nie istnieje zastrzeżenie Dykasterii Nauki Wiary, bowiem w myśl znowelizowanych norm tej dykasterii rezerwacja przy tego typu przestępstwach dotyczy tylko osób małoletnich i trwale niezdolnych do posługiwania się rozumem¹².

Trzecie wymienione przez prawodawcę w VELM 2° przestępstwo *contra sextum* stanowi niemoralne nabywanie, przechowywanie, prezentowanie lub rozpowszechnianie, w jakikolwiek sposób i za pomocą jakichkolwiek środków, treści pornograficznych z udziałem małoletnich lub z osobami, które trwale są niezdolne posługiwać się rozumem (art. 1 §1 a ***). Ostatnim zaś przestępstwem należącym do kategorii popełnianych przez podmioty wskazane w art. 1 §1 VELM jest rekrutowanie lub nakłanianie osoby małoletniej lub osoby, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem, lub dorosłego bezradnego do pokazywania się w celach pornograficznych lub do udziału w prezentacjach pornograficznych rzeczywistych lub symulowanych (art. 1 §1 a ****).

Wydaje się, że należy je przywołać jednocześnie, ponieważ odnoszą się one do jednego rodzaju przestępstw wyszczególnionych w VELM 1°, które można określić jako dotyczące pornografii dziecięcej. Pod tym pojęciem, zdaniem prawodawcy, należy rozumieć wiele czynności seksualnych związanych z utrwalaniem i przesyłaniem treści pornograficznych z udziałem małoletnich i osób z nimi zrównanych. W odniesieniu do VELM 1° nastąpiło jednak rozszerzenie zakresu tego typu przestępstw.

Jeżeli chodzi o przestępstwo wyrażone w art. 1 §1 a ***, to aktualnie, w myśl VELM 2°, poza prezentowaniem, przechowywaniem lub rozpowszechnianiem pornografii dziecięcej przestępstwem jest również nabywanie tego typu materiałów. Za to w znowelizowanym sformułowaniu przepisu nie znalazło się wytwarzanie materiałów pornograficznych. Jest to pewien mankament, ponieważ wyłącza z odpowiedzialności karnej te osoby, które stoją u źródła obrotu tego typu materiałami. Trzeba jednak zauważyć, że czyn ten nie jest spenalizowany także w znowelizowanym KPK, a prawodawca posługuje się w nim

11 Dariusz Mazurkiewicz, „Postulaty «de lege ferenda» do nowelizacji Konstytucji apostołskiej «Vos estis lux mundi»”, *Studia Koszalińsko-Kolobrzeskie* 29 (2022): 297–298.

12 *Normae sui delitti reservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, art. 6, 1°. Dariusz Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)* (Tarnów: Biblos, 2019), 114–115.

sformułowaniu przestępstwa obecnym w VELM 2° (kan. 1398 §1, 3° KPK). Jest za to obecne w art. 6, 2° norm Kongregacji Nauki Wiary.

Treść normy zawartej w VELM 2° w porównaniu do VELM 1° uzależnia popełnienie przestępstwa od celu działania sprawcy. W VELM 1° przestępstwo dokonywało się w każdym przypadku obrotu materiałami zawierającymi pornografię dziecięcą, natomiast aktualnie jest przestępstwo zachodzi wtedy, gdy sprawca działał w celu lubieżnym (*a clerico turpe patrata*). To z pewnością ważne uzupełnienie normy, zwłaszcza że jest obecne w znowelizowanym KPK (*contra bonos mores*). Jednak, co należy zauważyć, jeszcze szerzej opisany jest cel działań przestępczych w przepisach Kongregacji Nauki Wiary, która normuje, że przestępstwo ma miejsce także wtedy, gdy sprawca działa dla zysku. Wydaje się, że zasadnym byłoby takie ujęcie przepisu również w KPK i VELM 2°, ponieważ niejednokrotnie takie przestępcze zachowania mogą wynikać właśnie z chęci wzbogacenia się, z wyłączeniem lubieżności sprawcy.

Przestępstwo to, w myśl VELM 2°, może być popełnione wobec małoletniego i osoby trwale niezdolnej do posługiwania się rozumem (*persona che abitualmente ha un uso imperfetto della ragione*). W poprzedniej wersji ustawy była to osoba bezradna, a zatem nastąpiło zawężenie adresatów czynu przestępczego. Aktualne brzmienie jest za to zgodne z KPK, w którym przestępstwo to może być popełnione wobec małoletnich i osób, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie (*persona quae habitualiter usum imperfectum rationis habet*). Jest natomiast szersze niż normy Kongregacji Nauki Wiary, które odnosi je tylko do osób małoletnich, a zatem przestępstwa popełnione wobec osób trwale niezdolnych do posługiwania się rozumem nie stanowią rezerwatu tej dykasterii.

Należy wreszcie zauważyć, że definicja pornografii dziecięcej zawarta w VELM 2° jest w przeważającej części treści zgodna z VELM 1°. W aktualnym brzmieniu jest to: „jakiegokolwiek przedstawianie osoby małoletniej, niezależnie od zastosowanych środków, zaangażowanej w jednoznaczne czynności seksualne, rzeczywiste lub symulowane, oraz jakiegokolwiek przedstawianie narządów płciowych małoletnich w celach lubieżnych lub dla zysku (art. 1 §2 c)”.

Zatem w nowelizacji prawodawca w definicji jedynie rozszerza cele korzystania z pornografii dziecięcej o chęć zysku, co w rzeczywistości powinno mieć miejsce w samej normie materialnej, w której *nota bene* go zabrakło. W rzeczywistości bowiem materiał przedstawiający małoletniego zaangażowanego w czynności seksualne lub zawierający zdjęcia lub video jego narządów płciowych jest pornografią niezależnie od celu, w jakim został wytworzony lub jest wykorzystywany. Celowość jego użycia w postaci lubieżności lub zysku czyni osobę posługującą się nim przestępcą, a nie zmienia definicji czynu zabronionego. Warto by zatem przenieść tę część definicji przestępstwa do normy materialnej zawartej w art. 1 §1 a *** VELM 2°.

Odnosząc się do ostatniego przestępstwa *contra sextum* popełnianego wobec małoletnich, zawartego w VELM 2°, należy zwrócić uwagę, że jest ono podobnie zdefiniowane jak w VELM 1°, przy czym podmiotem nieujęty w poprzedniej wersji ustawy, a obecnym

w VELM 2°, jest bezradny dorosły. Ponadto aktualnie prawodawca podkreślił, że rekrutowanie lub nakłanianie do udziału w prezentacjach pornograficznych jest przestępstwem zarówno wtedy, gdy mają one charakter rzeczywisty, jak i symulowany.

Analizując postanowienia dotyczące zakresu materialnego przestępstw *contra sextum* zawartych w VELM 2° i porównując ją z VELM 1° oraz innymi ustawami dotyczącymi ochrony małoletnich, należy zauważyć, że obecnie nastąpiło pełniejsze ujednoczenie ze współistniejącymi przepisami, zwłaszcza jeżeli chodzi o treść. Wciąż jednak występują różnice, które mogą utrudniać interpretowanie i stosowanie norm.

Drugą kategorią przestępstw zdefiniowanych w VELM 2° są czyny polegające na działaniach lub zaniechaniach mających na celu zakłócanie lub uniknięcie dochodzeń cywilnych lub kanonicznych, administracyjnych lub karnych przeciwko duchownym lub członkom instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego oraz moderatorom międzynarodowych stowarzyszeń wiernych uznanych lub erygowanych przez Stolicę Apostolską w związku z przestępstwami seksualnymi wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych oraz przestępstw seksualnych z użyciem przemocy, groźby i nadużycia władzy.

Stanowią one nawiązanie do kan. 193 §1 KPK i 975 §1 KKKW, w myśl których odwołanie z urzędu kościelnego jest możliwe jedynie ze słusznej przyczyny oraz z zachowaniem zasad proceduralnych przewidzianych prawem oraz do nowej normy ze znowelizowanego KPK, zgodnie z którą: „Kto nie zawiadamia o przestępstwie, mimo że jest do tego zobowiązany na podstawie ustawy kanonicznej, powinien być ukarany, zgodnie z przepisami kan. 1336 §2–4, z dodaniem także innych kar w zależności od ciężkości przestępstwa” (kan. 1371 §6 KPK).

Analizując ten rodzaj przestępstw kanonicznych, należy zauważyć, że czynem przestępczym jest nie tylko zaniechanie podjęcia przepisanych prawem działań, ale również podejmowanie czynności, które mogą prowadzić do uniknięcia odpowiedzialności przez osoby, które popełniły przestępstwa *contra sextum*. A zatem odpowiedzialność po stronie przełożonego kościelnego powstaje, gdy nie podejmuje działań w postaci wszczęcia dochodzenia wstępnego w przypadku pojawienia się oskarżenia¹³, zamyka dochodzenie w trakcie jego trwania albo nie przesyła akt do właściwej dykasterii Stolicy Apostolskiej. Rodzi się również wtedy, gdy zachowania przełożonego zmierzają do uniknięcia przez sprawcę konsekwencji prawnych swoich czynów, czy to na gruncie prawa kościelnego, czy też państwowego.

W porównaniu z katalogiem podmiotów zdolnych do popełnienia przestępstw *contra sextum* opisanych w art. 1 §1a i przestępstw działania lub zaniechania przepisanych prawem obowiązków zawartego w VELM 1° w znowelizowanej wersji ustawy prawodawca dokonuje jego poszerzenia.

13 Piotr Majer, „Przełożony kościelny a «notitia criminis» w sprawie zastrzeżonego da Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu”, *Annales Canonici* 17, 2 (2021): 49–81; Dariusz Mazurkiewicz, „Przyczyny odmowy wszczęcia dochodzenia wstępnego w przypadkach oskarżeń wobec duchownych o czyny «contra sextum» z osobami małoletnimi”, *Studia Paradyskie* 32 (2022): 121–143.

Według VELM 2° tego typu czynów przestępczych może, w myśl postanowień prawodawcy, dopuścić się kilka kategorii podmiotów, które można zaliczyć do szeroko rozumianych przełożonych kościelnych¹⁴. Na szczególną uwagę zasługują dwie kategorie przełożonych, którzy nie znajdowali się w poprzedniej redakcji ustawy. Pierwszą z nich stanowią duchowni, którzy kierują lub kierowali jakimś publicznym stowarzyszeniem kleryckim z upoważnieniem do inkardynacji¹⁵. Odpowiadają oni za popełnione działania lub zaistniałe zaniedbania w trakcie pełnienia urzędu. Jest to kategoria odrębna od przełożonych instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego¹⁶ i dotyczy stojących na czele podmiotów, o których mowa w kan. 302 KPK¹⁷.

Drugą kategorią przełożonych kościelnych, która stała się podmiotem przestępstwa w świetle art. 1 §1 b, są wierni świeccy, którzy są lub byli moderatorami międzynarodowych stowarzyszeń wiernych uznanych lub erygowanych przez Stolicę Apostolską. Oni również odpowiadają za czyny popełnione *durante munere*. To unormowanie wydaje się naturalną konsekwencją obejmowania przez wiernych świeckich coraz większego zakresu urzędów kościelnych, a tym samym brania odpowiedzialności za zaniechania i utrudniania dochodzenia przestępstw *contra sextum*.

Rozszerzenie o nowe podmioty stojące na czele kościelnych osób prawnych zdolne do popełnienia omawianego przestępstwa z pewnością stanowi ważne uzupełnienie istniejącego ustawodawstwa. Powstające nowe formy życia wspólnotowego w Kościele nie są przecież wolne od możliwych nadużyć seksualnych, co musi skłaniać właściwych przełożonych kościelnych do wdrażania programów prewencyjnych, reagowania na doniesienia o możliwych przestępstwach i w konsekwencji rodzić odpowiedzialność za brak przewidzianych prawem działań.

14 Według prawodawcy są to: a) kardynałowie, patriarchowie, biskupi i legaci biskupa rzymskiego; b) duchowni, którzy kierują lub byli odpowiedzialni za kierowanie jako pasterze Kościoła partykularnego lub jednostki z nim zrównanej, obrządku łacińskiego lub wschodniego, w tym Ordynariatów personalnych, za czyny popełnione w trakcie sprawowania urzędu; c) duchowni, którzy kierują lub byli odpowiedzialni za kierowanie jako pasterze jakiejś prałatury personalnej, za czyny popełnione w trakcie sprawowania urzędu; d) duchowni, którzy kierują lub kierowali jakimś publicznym stowarzyszeniem kleryckim z upoważnieniem do inkardynacji, za czyny popełnione w trakcie sprawowania urzędu; e) osoby, które są lub były najwyższymi przełożonymi instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostolskiego na prawie papieskim, a także klasztorów *sui iuris*, za czyny popełnione w trakcie sprawowania urzędu; f) wierni świeccy, którzy są lub byli moderatorami międzynarodowych stowarzyszeń wiernych uznanych lub erygowanych przez Stolicę Apostolską, za czyny popełnione w trakcie sprawowania urzędu (art. 6 VELM 2°).

15 Według *Annuario Pontificio* z 2018 roku należą do nich: Wspólnota św. Marcina, Stowarzyszenie św. Jana Maria Vianneya, Dzieło Jezusa Najwyższego Kapłana, Braterstwo Kapłanów Diecezjalnych Serca Jezusowego, Międzynarodowe Stowarzyszenie Kleryckie Wspólnoty Emmanuel, *Annuario Pontificio* (Roma: Libreria Editrice Vaticana, 2018), 1671, 1850–1851.

16 Henryk Stawniak, „Kleryckie stowarzyszenie Wspólnoty Emmanuel z uprawnieniem inkardynacji”, *Prawo kanoniczne* 61, 3 (2018): 3–28.

17 Giuseppe dalla Torre, „Commento al cann. 298–329”, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. Pio Vito Pinto (Roma: Urbaniana University Press, 1985), 176.

2. Normy proceduralne

Analizując normy traktujące o dochodzeniu mającym na celu zebranie dowodów mogących służyć pociąganiu do odpowiedzialności przełożonych kościelnych¹⁸, o których mowa w art. 6 VELM 2°, należy przede wszystkim zauważyć pozytywne zmiany, które znalazły swoje miejsce w aktualnej wersji ustawy. Są one wynikiem kilkuletniego doświadczenia w prowadzeniu postępowań przeciwko zaniedbaniom i nadużyciom występującym po stronie osób mających władzę wykonawczą. To właśnie te zaniechania stawały się niejednokrotnie przyczyną większego zgorszenia niż same przestępstwa *contra sextum*¹⁹.

Na początku warto zwrócić uwagę na unormowanie z art. 2 §1 VELM 2°, w myśl którego: „Uwzględniając wskazania przyjęte ewentualnie przez odpowiednie konferencje biskupów, Synody Biskupów Kościołów patriarchalnych oraz Kościołów arcybiskupich większych lub Rady Hierarchów Kościołów Metropolitalnych *sui iuris*, diecezje lub eparchie, pojedynczo lub wspólnie, muszą być wyposażone w organy lub biura łatwo dostępne dla każdego w celu przyjmowania zawiadomień”.

Przepis zawarty w art. 2 §1 VELM 1° stanowił, że wskazane w nim podmioty miały w ciągu roku ustanowić organy i biura właściwe do przyjmowania zawiadomień o przestępstwach. W Kościele w Polsce takie organy powstały już w 2014 roku, gdy zgodnie z *Wytocznymi* Konferencji Episkopatu Polski²⁰ w każdej diecezji oraz kłeryckim instytucie życia konsekrowanego na prawie papieskim i kłeryckim stowarzyszeniu życia apostołskiego na prawie papieskim miał zostać powołany urząd delegata, a także komisja władna do przyjmowania zgłoszeń. To wskazanie, zwłaszcza jeżeli chodzi o delegatów, zostało zrealizowane. W VELM 2° prawodawca ujmuje zagadnienie bardziej stanowczo, normując, że wskazane podmioty muszą powołać organy lub biura mające przyjmować zgłoszenia. Rodzi się pytanie, czy tak ujęta norma nie powinna prowadzić do konkluzji, że jej niewypełnienie, a w konsekwencji trudność w składaniu doniesień o przestępstwach może prowadzić do odpowiedzialności w myśl art. 1 §1 b VELM 2°. Aktualnie nie można wyciągnąć takiego wniosku i brak ustanowienia tego typu organów w Kościołach partykularnych nie stanowi *stricte* przestępstwa. Mankamentem aktualnego przepisu jest również nieobarczenie tego typu nakazem innych kościelnych osób prawnych odrębnych od diecezji i eparchii, a mających zdolność inkardynacji duchownych. Ewentualną możliwością byłoby wskazanie, by oskarżenia dotyczące duchownych należących do tych osób prawnych wpływały do diecezji lub eparchii zgodnie z miejscem posługi lub popełnienia przestępstwa.

18 Bernhard Sven Anuth, „Kirchenschutz von Kinderschutz? Eine kirchenstraf – und verfahrensrechtliche Problemanzeige zum Umgang mit sexuellem Missbrauch Minderjähriger durch Kleriker”, w: *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen im Raum von Kirche. Analysen-Bilanzierungen-Perspektiven*, red. Konrad Hilpert, Stephan Leimgruber, Jochen Santermeyer, Gunda Werner (Freiburg im Breisgau: Herder, 2020), 129–146.

19 Damian Astigueta, „Lo scandalo nel CIC: significato e portata giuridica”, *Periodico* 92 (2003): 589–651.

20 Przepisy te były nowelizowane w kolejnych latach. Zobacz: Konferencja Episkopatu Polski, „Wytocznice dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia”, Uchwała nr 13/366/2014 (8.10.2014), nowelizowana na mocy uchwały nr 5/376/2017 (6.06.2017) i na mocy uchwały nr 14/384/2019 (8.10.2019), *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 31 (2019): 261–270.

W kolejnym art. 3 §1 VELM 2° należy zwrócić uwagę na wartościowe uzupełnienie normy dotyczącej obowiązku zgłoszenia przestępstwa z jednoczesnym wykluczeniem przypadków, gdy wiedza pochodzi z forum wewnętrznego. Wcześniej, pomimo oczywistego stwierdzenia kodeksowego o nienaruszalności tajemnicy spowiedzi (kan. 983 §1 KPK, kan. 733 KKKW), nie było ustawowego odniesienia do ewentualnej możliwości wykorzystania wiedzy z forum wewnętrznego pozasakramentalnego, znajdującego swoje rzeczywistnienie szczególnie w kierownictwie duchowym, w którym wierzący powierza wybranej przez siebie osobie drogę osobistego nawrócenia. W 2019 roku ukazała się natomiast nota Penitencjarii Apostolskiej o ważności forum wewnętrznego i nienaruszalności tajemnicy sakramentalnej, w której stwierdzono, że: „obszar ten wymaga pewnej tajemnicy *ad extra*, nierozzerwalnie związanej z treścią rozmów duchowych i wywodzącej się z prawa każdej osoby do poszanowania własnej intymności”²¹.

Zwracając uwagę na znaczenie forum wewnętrznego pozasakramentalnego, prawodawca kościelny przypomina, że także w nim Kościół pełni swoją misję poprzez udzielanie łask, zdejmowanie ograniczeń prawnych i troskę o to wszystko, co dotyczy uświęcenia człowieka. Należy jednak zauważyć, że zakaz korzystania *ad extra* z forum wewnętrznego pozasakramentalnego nie ma charakteru tak kategorycznego, jak w przypadku ochrony *sigillum* sakramentalnego. W innych ustawach prawodawca zakazuje jedynie żądania opinii od kierownika duchownego alumnów przy podejmowaniu decyzji o dopuszczaniu alumnów do święceń lub wydalaniu ich z seminarium (kan. 240 §2 KPK, kan. 339 §2 KKKW) oraz przesłuchiwania kierowników duchownych sług Bożych odnośnie do tego, o czym dowiedzieli się z forum wewnętrznego pozasakramentalnego²². Jest zatem pewne, że naruszenie sekretu otrzymanego podczas wykonywania kierownictwa duchowego nie będzie takim samym przestępstwem, jak złamanie *sigillum*. Jego utrzymanie może być także trudne w zakresie państwowych porządków prawnych. Przykładowo polski ustawodawca w ramach postępowania karnego chroni tajemnicę spowiedzi²³, natomiast pozostałe czynności duchownych Kościoła katolickiego, także te wykonywane na forum wewnętrznym pozasakramentalnym, nie podlegają ochronie w związku z tajemnicą zawodową, jak ma to miejsce w przypadku innych grup zawodowych²⁴. Z tej racji prawny obowiązek złożenia doniesienia o przestępstwach seksualnych wobec małoletnich oraz z użyciem przemocy lub wykorzystaniem bezradności, o których w art. 197 §3–5, art. 198, art. 200 *Kodeksu karnego*²⁵, a który wynika z art. 240 *Kodeksu karnego*, dotyczy również wiedzy uzyskanej

21 Penitencjaria Apostolska, „Nota sull’importanza del foro e l’inviolabilità del sigillo sacramentale” (29.06.2019), *L’Osservatore Romano* 148 (2019): 7–8.

22 Kongregacja do Spraw Kanonizacyjnych, „Instrukcja «Sanctorum Mater» o prowadzeniu dochodzenia diecezjalnego lub eparchialnego w sprawach kanonizacyjnych” (17.05.2007), AAS 99 (2007): 465–517, art. 101 §2.

23 *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, tekst jedn. Dz.U. z 2023, poz. 1860, art. 178, 2; Bartłomiej Pieron, „Ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim”, *Kieleckie Studia Teologiczne* 11 (2012): 321–334.

24 *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, art. 180 §2.

25 *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst jedn. Dz.U. z 2023, poz. 1963.

na forum wewnętrznym różnym od sakramentu pokuty²⁶. Można by więc zainteresować prawodawcę kościelnego, by precyzyjniej sformułował zakaz korzystania z takiej wiedzy i zawarł w ustawie stwierdzenie, czy można z niej korzystać na forum państwowym, a jeżeli nie, to czy złamanie takiego zakazu stanowi przestępstwo kanoniczne.

Następny przepis, który został znowelizowany, dotyczy zawartej w art. 4 §3 VELM 2° listy osób, którym nie wolno nakazać milczenia w związku ze złożonym doniesieniem o przestępstwie. Oprócz wymienionej w VELM 1° osoby składającej zawiadomienie aktualnie prawodawca obejmuje ochroną również osobę, która twierdzi, że została poszkodowana, a która może być przecież różna od składającego doniesienie oraz świadków. Nie wydaje się przy tym, by chodziło tu o świadków w znaczeniu procesowym, ale o tych, którzy na etapie zgłoszenia sprawy potwierdzają zaistnienie czynów, czyniąc doniesienie prawdopodobnym, ewentualnie próbują wskazywać niewinność osoby, względem której zostało złożone oskarżenie. Należy tu zauważyć, że dyspozycja ta pozostaje w łączności z *Rescriptum ex audientia* papieża Franciszka²⁷, w którym został zniesiony obowiązek zachowywania tajemnicy papieskiej w sprawach oskarżeń dotyczących osób małoletnich i z nimi zrównanych²⁸. W tych sprawach obowiązuje jednak tajemnica urzędowa przewidziana w kan. 471, 2° i 1455 §1–3 KPK, której zachowania nie wolno wymagać od osób wymienionych w art. 4 §3 ustawy.

Na etapie złożenia doniesienia o możliwym przestępstwie i prowadzenia dochodzenia wstępnego prawodawca chroni również osobę oskarżonego. Wynika to wprost z dyspozycji kan. 1321 §1 KPK. Trzeba zauważyć, że już w VELM 1° w art. 12 §7 prawodawca wyraźnie przywoływał domniemanie niewinności sprawcy, aktualnie jednak rozszerza ochronę oskarżonego o troskę o jego dobre imię i zachowanie sfery prywatnej (art. 5 §2 VELM 2°). Jest to niewątpliwie nawiązanie do kan. 220 KPK, w którym znajduje się zakaz bezprawnego naruszania dobrego imienia każdego wiernego i pozbawiania prawa do ochrony intymności²⁹. Nie stoi jednak w sprzeczności z dyspozycją ustawową i kodeksową nałożenie na oskarżonego środków zapobiegawczych polegających na oddaleniu oskarżonego od świętej posługi lub od wszelkich urzędów i zadań kościelnych oraz nakazaniu lub zakazaniu mu pobytu w jakimś miejscu lub na jakimś terytorium, a także zakazaniu mu publicznego uczestnictwa w Najświętszej Eucharystii (kan. 1722 KPK).

Zmiana ustawowa nastąpiła również w zakresie wskazania podmiotu sprawującego jurysdykcję w sprawach związanych z przestępstwami seksualnymi oraz naruszeniami prawa dotyczącymi działań i zaniechań w sprawach dochodzeń (art. 7 §1 VELM 2°).

26 Lucjan Świto, Małgorzata Tomkiewicz, „Karnoprawny obowiązek denuncjacji (art. 240 k.k.) a tajemnica posługi religijnej”, *Prawo Kanoniczne* 61, 3 (2018): 149–168.

27 Franciszek, „Rescriptum of the Holy Father Francis to promulgate the Instruction on the confidentiality of legal proceedings” (17.12.2023), dostęp 30.10.2023, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/12/17/191217b.html>.

28 Nie znaczy to jednak, że nie obowiązuje ona w innych sprawach nią objętych, a jej niezachowanie skutkuje odpowiedzialnością karną (kan. 1371 §4 KPK).

29 Piotr Skonieczny, „Ochrona dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220”, *Prawo Kanoniczne* 52, 1–2 (2009): 59–84.

Jako właściwa została dodana Dykasteria do spraw Świeckich, Rodziny i Życia. Została ona utworzona na mocy konstytucji apostolskiej papieża Franciszka *Praedicate Evangelium* reformującej strukturę Kurii Rzymskiej³⁰. Wprowadzenie nowego kompetentnego podmiotu jest naturalną konsekwencją art. 6 VELM 2°, w myśl którego podmiotem przestępstw zaniedbania i utrudniania dochodzeń mogą być również świeccy. Jest to z pewnością potrzebne uzupełnienie ustawowe, jednak należy zauważyć, że jest to poszerzenie kompetencji przysługujących Dykasterii do spraw Świeckich, Rodziny i Życia opisanych w *Praedicate Evangelium*.

Cenną nowelizacją jest także przepis zawarty w art. 11 §3 VELM 2°. W jego myśl: „Jeżeli metropolita uzna zawiadomienie za wyraźnie bezpodstawne, informuje o tym dykasterię właściwą za pośrednictwem przedstawiciela papieskiego i, o ile ta nie postanowi inaczej, nakazuje je umorzyć”. We wcześniejszej redakcji ustawy, zgodnie z art. 10 §1, metropolita sam oceniał ewentualną bezpodstawność doniesienia i zawiadamiał o tym jedynie przedstawiciela papieskiego. Aktualne brzmienie przepisu prowadzi do wniosku, że przy każdym doniesieniu o możliwym przestępstwie musi rozpocząć postępowanie, a dopiero potem, gdy uzna je za bezpodstawne, może je umorzyć. O swojej decyzji musi powiadomić nie tylko przedstawiciela papieskiego, ale również właściwą dykasterię Stolicy Apostolskiej. Zmniejsza to uznaniowość działania metropolity, bowiem aktualnie jego decyzja podlega kontroli i w konsekwencji właściwa dykasteria może stwierdzić bezpodstawność umorzenia postępowania.

W analizie VELM 2° warto zauważyć również takie kwestie proceduralne, które chociaż mogą wydawać się mało znaczące, to jednak usprawniają postępowanie, a tym samym przyczyniają się do ochrony pokrzywdzonych i wymierzenia kary sprawcom.

Należy zatem zwrócić uwagę na art. 13 §9 VELM 2°, zgodnie z którym metropolita lub inna osoba prowadząca postępowanie musi okresowo, zgodnie z otrzymanymi wskazaniem składać do właściwej dykasterii raporty z dochodzenia, gdy tymczasem według VELM 1° raporty miały być składane co 30 dni (art. 12 §9). Zmiana ta pozwala na dostosowanie częstotliwości składania raportów do specyfiki sprawy wynikającej z przedstawionych na początku dowodów i możliwości przeprowadzania poszczególnych czynności dochodzeniowych. Terminy składania raportów nie wynikają przy tym z uznaniowej decyzji osoby prowadzącej postępowanie, ale ze wskazań właściwej dykasterii.

Podobnie w znowelizowanym VELM 2° w art. 15 §1 prawodawca nie określa ściśle czasu prowadzenia dochodzenia, a jedynie wskazuje, że powinno być ono zakończone w krótkim czasie, a w każdym razie w terminie wskazanym w instrukcjach. Wcześniej przewidziany był termin 90-dniowy, który z przyczyn obiektywnych, niezależnych od prowadzącego dochodzenie, mógł być niejednokrotnie trudny do dotrzymania, co mogło prowadzić do pobieżnego prowadzenia spraw, tak by dotrzymać ustawowego terminu.

30 Franciszek, „Konstytucja apostolska «*Praedicate Evangelium*» o Kurii rzymskiej o jej służbie Kościołowi w świecie” (19.03.2022), art. 128–141, dostęp 28.10.2023, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html.

Wreszcie należy odnieść się do art. 18 §3 VELM 2°, w myśl którego: „z zachowaniem instrukcji dykasterii właściwej, metropolita, na wniosek, informuje o wyniku dochodzenia osobę, która twierdzi, że została poszkodowana oraz, w stosownych przypadkach, osobę, która złożyła zawiadomienie lub jej przedstawicieli prawnych”. Poprzednio ustawa nie wspominała o informowaniu osoby składającej zawiadomienie. Takie rozszerzenie z pewnością przyczyni się do transparentności postępowania i uznania osoby zawiadniającej o możliwym przestępstwie za ważny podmiot służący ochronie małoletnich i osób z nimi zrównanych.

Zakończenie

Podsumowując analizę przepisów zawartych w VELM 2°, należy przede wszystkim zauważyć, że zakres wymienionych w niej przestępstw *contra sextum* wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych oraz tych popełnionych z użyciem przemocy lub groźby czy też nadużyciem władzy jest w obecnej wersji ustawy bardziej zbieżny z innymi aktami prawnymi zawierającymi unormowania tego typu przestępstw. Wciąż jednak istnieją różnice, które mogą utrudniać interpretację i w konsekwencji stosowanie norm mających na celu ochronę osób małoletnich i z nimi zrównanych.

Trzeba przy tym zauważyć, że dokonanie przestępstw *contra sextum*, których nie ma w VELM 2°, a są obecne w innych aktach prawnych, nie może prowadzić do powstania ewentualnej odpowiedzialności przełożonych kościelnych i być przedmiotem dochodzenia w związku z przestępstwem działania lub zaniechania, o którym w art. 1 §1 b.

Należałoby się również zastanowić, czy w podobnych sobie przestępstwach normować różny zakres osób objętych ochroną i czy nie skuteczniejszym prawnie byłoby objęcie ochroną jedynie osób małoletnich i trwale niezdolnych do posługiwania się rozumem, z wykluczeniem tzw. bezradnych dorosłych, których definicja jest niezwykle szeroka.

W dalszym ciągu należy zauważyć, że wciąż wymaga ujednoczenia z innymi aktami prawnymi lista podmiotów zdolnych do popełnienia przestępstw *contra sextum*. Warto by ją również uzupełnić o osoby, które z racji wybranego przez siebie sposobu życia kojarzone są z Kościołem instytucjonalnym, jak na przykład wdowy i dziewice konsekrowane, pustelnicy czy też alumni seminariów duchownych i inne osoby pełniące urzędy kościelne. Za te osoby, w kontekście art. 1 §1 a VELM 2°, mogliby brać odpowiedzialność biskupi diecezjalni i stojący na czele osób prawnych, o których w kan. 368 KPK i 313 KKKW.

Jeżeli chodzi o postulaty *de lege ferenda* dotyczące norm proceduralnych, to przede wszystkim należy zauważyć, że nowelizacja VELM 2° zwiększa transparentność postępowania. Wyraża się to przede wszystkim w dopuszczeniu większej liczby osób do informacji o dochodzeniu oraz w zakazie nakazywania milczenia w związku ze złożonym doniesieniem o przestępstwie. Rozszerzony został również zakres ochrony osób poszkodowanych, składających zawiadomienie i świadków. Prawodawca podkreślił również nienaruszalność forum wewnętrznego pozasakramentalnego. Wreszcie, mając na uwadze ponad trzyletni

okres obowiązywalności VELM 1° i płynące z tego doświadczenie, usprawnił ekonomię prowadzonego postępowania.

Pomimo pozytywnych zmian wciąż jednak można by postulować do prawodawcy o zawarcie w tekście ustawy norm dotyczących zakończenia postępowania. Aktualnie, zgodnie z art. 18 §1 VELM 2°, „po zakończeniu dochodzenia metropolita przekazuje oryginały dokumentów do dykasterii właściwej wraz ze swoim *votum*”, a następnie dykasteria, „o ile nie postanowi o przeprowadzeniu dochodzenia uzupełniającego, postępuje zgodnie z przepisami prawa według tego, co przewidziano w konkretnej sprawie” (art. 19). Należy mniemać, że chodzi tu o zachowanie przepisów dotyczących postępowań karno-administracyjnych (kan. 1717–1720 KPK). Warto by jednak wyraźnie zaznaczyć w tekście ustawy, czy postępowanie kończy się dekretem prefekta dykasterii, czy też dekretem Biskupa Rzymu, co skutkowałoby brakiem możliwości rekursu (zob. kan. 1732–1739 KPK i 996–1006 KKKW). Doświadczenia w tego typu sprawach z okresu obowiązywalności VELM 1° nie dają jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, także w kontekście stosowania norm kodeksowych.

Wydaje się również, że mankamentem ustawy jest brak wskazania procedury sprawdzania stosowania się skazanego do treści dekretu karnego. Trzeba tu mieć na uwadze aktualne brzmienie kan. 1371 §2 KPK, w myśl którego: „Kto narusza obowiązki nałożone mu karą, powinien być ukarany karami, o których mowa w kan. 1336 §2–4”. VELM 2°, podobnie jak poprzednia redakcja ustawy, nie przewiduje ani wykonania dekretu karnego, ani osoby, która byłaby odpowiedzialna za sprawdzenie, czy przełożony, który otrzymał dekret, wiernie wypełnia jego zalecenia³¹. Taka norma zapewniałaby transparentność wypełniania dekretów karnych, umacniała w wiernych poczucie sprawiedliwości i jednocześnie chroniłaby przed karami wynikającymi z kan. 1371 §5 KPK.

Na zakończenie można by jednak postawić jeszcze jedno pytanie: czy na ustawę w postaci VELM 2° jest miejsce w kościelnym porządku prawnym? Jedną z przesłanek tworzenia słusznego prawa jest ta, żeby było ono rzeczywiście potrzebne. Łacińska paremia głosi, że *ius est ars boni et aequi*. Czy rzeczywiście słuszne jest tworzenie ustawy, której cel polegający na ochronie małoletnich i karaniu przełożonych kościelnych może być zrealizowany za pomocą znowelizowanych norm kodeksowych. O ile przed nowelizacją księgi VI KPK cennym uzupełnieniem prawodawstwa kościelnego była promulgacja najpierw listu apostolskiego *Come una madre amorevole*³², a następnie VELM 1°, które to akty prawne służyły pociąganiu do odpowiedzialności przełożonych kościelnych za zaniebdania wynikające z niestosowania się do przepisów chroniących osoby małoletnie i inne z nimi zrównane, to po zmianie przepisów KPK potrzeba tworzenia ustawodawstwa pozakodeksowego w tej materii nie wydaje się już taka oczywista. W znowelizowanym KPK istnieje kan. 1371 §6, w myśl którego: „Kto nie zawiadamia o przestępstwie,

31 Dariusz Mazurkiewicz, „Postulaty «de lege ferenda» do nowelizacji Konstytucji apostolskiej «Vos estis lux mundi»”, 307.

32 Franciszek, „List apostolski motu proprio «Come una madre amorevole»” (4.06.2016), *Communiones* 98 (2016): 34–36.

mimo że jest do tego zobowiązany na podstawie ustawy kanonicznej, powinien być ukarany, zgodnie z przepisami kan. 1336 §2–4, z dodaniem także innych kar w zależności od ciężkości przestępstwa”. Mógłby on być podstawą do pociągania do odpowiedzialności przełożonych kościelnych, natomiast przepisy kan. 1717–1731 KPK, przy zachowaniu kan. 1405 §1 KPK, mogą służyć do osądzania podmiotów przestępstw, o których mowa w art. 6 VELM 2°. Można by także zastrzec wszystkie tego typu przestępstwa jednej dykasterii lub trybunałowi, bez przypisywania ich do różnych dykasterii. Wydaje się bowiem, że im prawo jest prostsze, tym łatwiej je stosować, a przez to można skuteczniej osiągnąć cel każdej ustawy, którym jest dobro wspólne.

Bibliografia

Annuario Pontificio. Roma: Libreria Editrice Vaticana, 2018.

„Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus”. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Poznań: Pallottinum, 2008. *Acta Apostolicae Sedis* 82 (1990): 1148–1259.

„Codex Iuris Canonici, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus”. *Acta Apostolicae Sedis* 75, 2 (1983): 1317. Zaktualizowany przekład na język polski zatwierdzony podczas 391. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski uchwałą nr 19/391/2022 z dnia 14 marca 2022 r.

Anuth, Bernhard Sven. „Kirchenschutz von Kinderschutz? Eine kirchenstraf – und verfahrensrechtliche Problemanzeige zum Umgang mit sexuellem Missbrauch Minderjähriger durch Kleriker”. W: *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen im Raum von Kirche. Analysen-Bilanzierungen-Perspektiven*, red. Konrad Hilpert, Stephan Leimgruber, Jochen Santermeister, Gunda Werner, 129–146. Freiburg im Breisgau: Herder, 2020.

Astigueta, Damian. „Lo scandalo nel CIC: significato e portata giuridica”. *Periodico* 92 (2003): 589–651.

Borek, Dariusz. *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*. Tarnów: Biblos, 2019.

Borek, Dariusz. *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*. Tarnów: Biblos, 2015.

Cenalmor, Daniel, Jorge Miras. *Prawo kanoniczne*. Warszawa: Wolter Kluwer, 2022.

Dalla Torre, Giuseppe. „Commento al cann. 298–329”. W: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. Pio Vito Pinto, 176. Roma: Urbaniana University Press, 1985.

Franciszek. „Konstytucja apostolska «Pascite gregem Dei»” (23.05.2021). *Acta Apostolicae Sedis* 63, 6 (2021): 534–537.

Franciszek. „Konstytucja apostolska «Praedicate Evangelium» o Kurii rzymskiej o jej służbie Kościołowi w świecie” (19.03.2022). Dostęp 28.10.2023. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html.

- Franciszek. „Konstytucja apostolska «Vos estis lux mundi»” (9.05.2019). *L'Osservatore Romano* 159, 106 (2019): 10.
- Franciszek. „Konstytucja apostolska «Vos estis lux mundi»” (25.03.2023). Dostęp 10.10.2023. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html.
- Franciszek. „List apostolski motu proprio «Come una madre amorevole»” (4.06.2016). *Communiones* 98 (2016): 34–36.
- Franciszek. „Rescript to introduce some amendments to the «Normae de gravioribus delictis»”, (17.12.2019). Dostęp 10.10.2023. <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino-pubblico/2019/12/17/191217a.html#>.
- Franciszek. „Rescriptum to promulgate the Instruction on the confidentiality of legal proceedings” (17.12.2023). Dostęp 30.10.2023. <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino-pubblico/2019/12/17/191217b.html>.
- Jan Paweł II. „List apostolski motu proprio «Sacramentorum sanctitatis tutela»”. *Acta Apostolicae Sedis* 93 (2001): 737–739.
- Konferencja Episkopatu Polski. „Wytoczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia”. Uchwała nr 13/366/2014 (8.10.2014), znowelizowana na mocy uchwały nr 5/376/2017 (6.06.2017) i na mocy uchwały nr 14/384/2019 (8.10.2019). *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 31 (2019): 261–270.
- Kongregacja do Spraw Kanonizacyjnych. „Instrukcja «Sanctorum Mater» o prowadzeniu dochodzenia diecezjalnego lub eparchialnego w sprawach kanonizacyjnych” (17.05.2007). *Acta Apostolicae Sedis* 99 (2007): 465–517.
- Kongregacja Nauki Wiary. „Normae de delictis reservatis contra fidem necnon de gravioribus delictis” (21.05.2010). *Acta Apostolicae Sedis* 102 (2010): 419–434.
- Kongregacja Nauki Wiary. „Vademecum w sprawie niektórych warunków proceduralnych dotyczących przypadków wykorzystywania seksualnego małoletnich popełnionych przez duchowieństwa”, wyd. 2 (5.06.2022). Dostęp 10.10.2023. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html.
- Majer, Piotr. „Przełożony kościelny a «notitia criminis» w sprawie zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu”. *Annales Canonici* 17, 2 (2021): 49–81.
- Mazurkiewicz, Dariusz. „«Normae substantiales» w liście apostolskim papieża Franciszka «Vos estis lux mundi» w świetle wcześniejszego prawodawstwa powszechnego i polskiego prawa partykularnego”. *Studia Koszalińsko-Kołońskie* 28 (2021): 457–474.
- Mazurkiewicz, Dariusz. „Postulaty «de lege ferenda» do nowelizacji Konstytucji apostolskiej «Vos estis lux mundi»”. *Studia Koszalińsko-Kołońskie* 29 (2022): 295–310.
- Mazurkiewicz, Dariusz. „Przyczyny odmowy wszczęcia dochodzenia wstępnego w przypadkach oskarżeń wobec duchownych o czyny «contra sextum» z osobami małoletnimi”. *Studia Paradyskie* 32 (2022): 121–143.

Penitencjaria Apostolska. „Nota sull’importanza del foro e l’inviolabilità del sigillo sacramentale” (29.06.2019). *L’Osservatore Romano* 148 (2019): 7–8.

Pieron, Bartłomiej. „Ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim”. *Kieleckie Studia Teologiczne* 11 (2012): 321–334.

Pismo okólne abpa Stanisława Gądeckiego (23.11.2021), znak: SEP–D/1.2.4–5.

Skonieczny, Piotr. „Ochrona dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220”. *Prawo Kanoniczne* 52, 1–2 (2009): 59–84.

Stawniak, Henryk. „Kleryckie stowarzyszenie Wspólnoty Emmanuel z uprawnieniem inkardynacji”. *Prawo Kanoniczne* 61, 3 (2018): 3–28.

Świto, Lucjan, Małgorzata, Tomkiewicz. „Karnoprawny obowiązek denuncjacji (art. 240 k.k.) a tajemnica posługi religijnej”. *Prawo Kanoniczne* 61, 3 (2018): 149–168.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, tekst jedn. Dz.U. z 2023, poz. 1963.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego*, tekst jedn. Dz.U. z 2023, poz. 1860.

Cytowanie chicagowskie:

Mazurkiewicz, Dariusz. „Analiza znowelizowanego listu apostolskiego papieża Franciszka «Vos estis lux mundi»”. *Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie* 31 (2024): 293–310. DOI: 10.18276/skk.2024.31-15.

Cytowanie oksfordzkie:

Mazurkiewicz D., *Analiza znowelizowanego listu apostolskiego papieża Franciszka „Vos estis lux mundi”*. „Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie” 31 (2024), s. 293–310. DOI: 10.18276/skk.2024.31-15.